

կալը ծափահարութեամբ գոլուեցաւ :
Լ.յս Կիկերոնի համբաւած հանձարոյ
զօրութեն կ'իմանանք միանգամայն որ
այսպիսի օրինակներ Հռովմայեցւոց
մէջ խիստ քիչ կը գտնուէին :

Իսկ Յունաց մէջ յանպատրաստից
խօսելու սովորութիւնը նորանշան բան
մը չէր : Ղեմոսութենէս սոսակի ճառին
մէջ, Փիլիպպոսի թերացւոց հետ ը-
րած հաշտութեան լուրը տարածուելու
ժամանակ անցած դիպուածը կը յիշա-
տակէ այսպէս : « Բարոզն 'ի ժողովի
անդ ժողովրդեան և ծերակուտին կար-
դայ մեծաձայն . Ո՞ր կամք իցեն ե-
լանել 'ի բեմ : Լ.յլ չտայ ինչ որ 'ի
ձէնջ պատասխանի : Երբ զնոյն հրա-
ւեր երեքկնեալ և չորեքկնեալ, ոչ որ
տակաւին ամբառնայ 'ի վեր, թէպէտ և
համօրէն զօրավարք ձեր և ճարտարա-
խօսք կային անդ յանդիման, և համա-
բարբառ ձայն հայրենեաց թախանձեր
զնոսա խրատ ինչ օգտակար 'ի մէջ ար-
կանել... Լորդ յայնմ 'ի ստիպող վտան-
դին ես ինքն անցի 'ի հանդէս, և ե-
լեալ 'ի բեմ, և այլն : »

Լ.յսպէս ամէն անգամուն որ աթե-
նացիք՝ անակնկալ դիպուած մը վրայ
գալով մէկտեղ կը ժողովուէին, հոն ով
որ բարոզին այս ձայնին թէ՛ Ո՞վ կ'ա-
ղէ Խօսիլ, բեմ կ'ելէր, միշտ առատա-
բան ոճով կը խօսէր :

Կիկերոն, որ այս կերպ խօսակցութե-
մնասէն մեծապէս կը վախնար, գիտնա-
լով հանդերձ անոր օգտակարութիւնը,
կ'ուզէր որ գէթ ճառին մէջ մաս մը
խնամօք գրուած ըլլայ . վասն զի այն ա-
տեն, կ'ըսէ, ինչ որ աւելցնես՝ պատ-
րաստածիդ ոճն ու եղանակը կ'առնու .
և կը նմանցընէ խօսքը նաւու մը որ երբ
մէյր որնութաց կը դիմէ, թէ և թիա-
վարք դադրին, դեռ նաւը կը քալէ առաջ
կ'երթայ : « () որ օրինակ նաւ սրար-
չաւ՝ 'ի դադարել իսկ թիավարացն ոչ
զկայ առնու, այլ յառաջէ յընթացն,
թէպէտ և ոչ ևս յանդուլ շարժմանէ
թիոցն մղեալ . նոյնպէս և յընթացս
ճառին՝ թէպէտ և գրեալքն սպառե-
ցին, ճառն յառաջէ անընդհատ նոյն

իսկ գրեցելոցն թափով և նմանութիւն : »
(Յաղ . Ղարտ . գ . ա) :

Ինչ էր այն մեծ գաղտնիքն որով
Հռովմայեցւոց և աթենացւոց ճարտա-
սաններն ստիպող և նպաստաւոր առ-
թի մէջ միշտ պատրաստ էին յանպատ-
րաստից ատենաբանելու . Վոչէն գալ-
ղիացի անուանի փաստաբանը գիտէր
զայն : « Խուռնախիտ ծանօթութիւնք
և իմաստիւք արժան է սկսանել : »
(Յաղ . Ղարտ . գ . ա :)

Մահ ձկնորսին :

Լ.մէն կողմանէ Ղոմոյ լճին շրջակա-
ներէն Պելլանոյ եկողները ճամբայ ե-
լաննորէն իրենց տեղը դառնալու : Եւ
շարժումն ու գործունէութիւն մը կը
տեսնուէր բոլոր լճին ափանցը վրայ, ուր
որ մարդկանց աղաղակը, զիրար կանչե-
լուն ու պատասխան ընդունելուն ձայ-
նը, և կամ փոխադարձաբար մէկմէկու
բարև տալու և յանձնարարութիւններ
ընենուն ձայները շղթաներու շուռաչ-
մանը հետ կը խառնուէր, որոնք ցամա-
քէն արձակելով նաւակներուն մէջը կը
քաշէին : Հոս՝ մարդով լեցուն Կապու-
մը ափունքէն կը բաժնուէր և կը սկսէր
դէպ 'ի լճին խորերը բացուիլ . հոն՝ բազ-
մութիւն նաւավարներու թիւերնին ջու-
րը խոթած և քաշելու պատրաստ՝ կը
փութացընէին ամէն նաւակ մանողները
որպէս զի բեռներնին ամբողջանայ . ուրիշ
մը իր պզտի նաւակին՝ որ երկու մեծ կա-
նաւակներու մէջ արգիլուած էր, բիւ-
հայհոյանքներով քիչ մը տեղ բանալու
կ'աշխատէր . ոմանք ալ յաջողութե-
րկու ձեռքով թիավարելով նաւա-
հանգստէն կը հեռանային . մէկ վայր-
կենի մէջ բոլոր լիճը նաւակներով լե-
ցուեցաւ, որոնք իրենց բռնած զանա-
զան ուղղութեանց համեմատ ոման
առագաստնին կը բանային նոր ելա-
հիւսիսային քամին բանեցնելու . ոման
ալ ուժով ուժով կը քաշէին ալեաց բը-
նութիւնը դէմ կռուելով, որ մեծաւ շը

աշմամբ և փրփրադէզ նաւակներուն առջակողմանցը վրայ կը բեկանէին :

Իմոնդացիք ամենէն վերջը մնացին . ուզելով որ վեց նաւակ ամէնքը միաբան ձամբայ ելեն , հարկ եղաւ որ երկարատեն Լուբոյին գալուն սպասեն , ինչուան որ Լուիրակին և փաստաբաններուն ձեռքէն խալըսի , ուր որ չափէն աւելի ուշացաւ օրինաց քանի մը չնչին ճշդութիւններու համար :

Պայցոյի կոմսը ամենայն բարեկամական պատշաճ մարդավարութեամբ հրաւիրեր էր զՊրդորինոյ որ քանի մը օր իր զգեստն անցընէ . երկուքը մէկէն նաւակին մէջտեղը եղած խցիկը մտան , որ ամենայն հանգստեամբ ու վայելչապէս զարդարուած էր , ինչպէս որ ինչուան հիմա ազնուականաց նաւակներուն վրայ կը տեսնուի : Պիչէ հօրը դիմացը նստաւ . կոմսն ալ ազնուութեամբ մը Իմոնդայի ժողովրդապետը երիտասարդ ասպետին դիմացը հրամցուց : Լուակը երկու թի առջևէն , երկու թի ալ ետևէն ունէր . մէջերնին ամենէն ծերը Սիբայէն ըլլալով ինքն էր ղեկավարը . իր որդին Լորիկոյցոյ նաւաւաջը կեցած կը թիաւարէր , որ սովորաբար աւելի ուժով և կտրիճ քաշողին տեղն է :

Իսկ Լուբոյ իր բնիկ համեստ զուարթութեամբ , որ քիչ մը բրտութեան հետ խառն էր , իր տէրերուն սէրն ու զգուանքն ընդունելէն ետքը , ցատկեց նաւակին առաջը և ծայրը ելլելով՝ ձի հեծածի պէս ոտքերը երկու կողմանէ կախեց . և նաւուն ամէն ելլելուն իջնելուն ոտքով ալիքներուն զարնելով կը զուարճանար , և ախորժ մը կը զգար ջրին սրսկմունքէն որ անձրևի մանր կաթիլներու պէս ստէպ ստէպ երեսին և բոլոր մարմնոյն վրայ կը ցօղէին . միանգամայն թևերը կուրծքին վրայ ծալած լեւները կը դիտէր , որոնցմէ այնչափ տարի էր հեռացեր էր . անպատմելի ուրախութեամբ սիրտը կը լեցուէր անշարժ աչքով դիտելով այն լերանց կառարներն ու խողովները և այն ահագին ու սարսափելի գահավէժները ու բոլոր այն տեղուանքը որ իր տղայութեան

օրերը միտքը կը ձգէին , և որոնց անուան ու կերպարանքը բարեկամի մը անուան և կերպարանքին նման ծանօթ ու քաղցր էր իրեն :

Լուբոսիոս՝ Լուբոյի հայրը նաւուն խորը նստած այնպիսի զաւակ մը ունէնալուն վրայ երջանիկ կը սեպէր ինքզինքը , անանկ զաւակ մը որ ըստ իր տեսութեանը ամենուն սիրելի կրնար ըլլալ . և երբեմն երբեմն քովը մօտիկնալով քանի մը անուշ խօսքեր կ'ըսէր . իսկ Լուբոյ այն սիրոյ նշաններուն փոխադարձ ուրիշ պատասխան չէր տար եթէ ոչ ժպիտ մը , և կամ անուշ նայուածք մը :

Լորիկոյցոյ՝ երբ Սորգադէի պարանոցը մտան , Սենաճիոյ ձորին վրայ ամպի մը փայլատակելը տեսնելով՝ — Լորիկ պիտի ելլէ , ըսաւ . շուտ ձեզ տեսնեմ , քաջութեամբ այս քանի մը թիւն ալ առնենք որ վայրկեան մը առաջ Սաբէնա ձգենք զմեզ , քանի որ մրրիկը չէ հասած . — և չորսը մէկէն սկսան թիերնին երագել :

Բայց նաւակին ներսը քիչ մը նոյն օրուան դէպքերուն վրայ խօսեցնէն վերջը , Պիչէի հայրը խօսքը Սարբոյ Սիսգոնդիի վրայ դարձուց , և ըստ իրեն սովորութեանը Սորգոնոյի արդէն գիտցածները սկսաւ նորէն պատմել , այսինքն թէ ինչպէս զարոցի մէջ ընկեր եղած էր այն անուանի զօրավարին . — Վասնիկներ եղեր ենք , ըսաւ , և ամէն բան մէկտեղ սորուելէն ետքը , ամենէն վերջը մէկտեղ սորուեցանք նաւ իրաւագիտութիւնն ու ատենական արուեստը . Սիսգոնդի կտրիճներէն էր , մանաւանդ թէ՛ շիտակն ըսելով՝ մէկ հոգի մը միայն կար իրեն հաւասար . — և պէտքալի ամօթխածութեամբ մը ժամուրով , առանց անունը տալու կ'ուզէր ան մէկուն ու ըլլալն իմացնել : Բայց կասկածելով որ Սորգոնոյ իրեն ծածկաբանութիւնը հասկրնալու չափ սրամտութեամբ չունենայ՝ առաջ տարաւ խօսքը . — Սիշտ երկուքնիս նախանձորդէնք իրարու , և ինչ վեճեր ըրեր ենք երբ Տանդէ Լիկիեռիի զՍիսգոնդիի

Թունալից գրուածքը հրատարակուեցաւ, որ վերջը ըստ որում արժանի էր դասճի ձեռքով այրուեցաւ. բայց Սիս գոնդի իրեն կիպելլինեան մտածութիւններովն այսահարածի պէս՝ սրով և աղեղամբ կ'ուզէր պաշտպան կենալ անոր: Ս'եծ հակաճառութիւն և վեճ ծագեցաւ մէջերնիս. հանդերձ այսու ոչ երբեք բարեկամութիւննիս մոռցանք:

— Ի՞նչն է. և առաջները քանի մը անգամ հրամանքիդ վրայ խօսած է.

— պատասխանեց Սիսգորինոյ:

— Իրաւ կ'ըսես. ինչ ըսած է:

— Շատ բաներ հարցուցած է ինծի հրամանքիդ և մանաւանդ կոմսուհոյն նկատմամբ, գիտնալով որ ես շատ սիրով էի հրամանքիդ խեղճ խոնեղողին հետ, ու շատ տարի մէկտեղ իմ մոնդայի դղեակն անցուցեր էի. մասնաւորապէս կոմսուհին շատ կը գովէր:

Իսկ միջոցին կոմսը ասպետին մօտեցաւ ու դաշն ձայնով ականջէն վար սկսաւ խօսիլ որպէս զի աղջիկը չսէ. բայց անանկ որոշ որոշ կ'ըսէր, որ Սիս չէ թէպէտ արտաքուստ չսէլ ձևացուց, և իրաւցնէ ալ ամենեւին մտիկ ընելու միտք չունէր՝ բայց հանդերձ այնու բառ առ բառ ամէն ըսածն իմացաւ. — Պէտք է գիտնաս, կ'ըսէր, որ ինքը Երմէլին տայի հետ պիտի կարգուէր, բայց վերջը անանկ դէպքեր եղան... ինչ և իցէ, ուրիշ անգամ հանգիստ սրտով ամէն բան տեղն 'ի տեղը կը պատմեմ. ասով գոթադղութեամբ կուիւ և ինչուան ա. թիւնհեղութիւն ալ եղաւ. Երմէլին տայի հայրը Ետտա գետէն անցնելուն ժամանակ Սիսգոնդիի սրոյն զոհ եղաւ:

Իսկ ետին յանկարծական որոտման մը ձայնը խօսքը կտրեց. քիչ մը վերջը ղեկավարը — Սիսը հասաւ, սկսաւ պոռալ. մնացած թիւերն ալ ձեռք առէք: — Եւ ինչ և Սիսը որոտ հրամանին հնազանդելու զբաղած ըլլալով՝ նաւը քիչ մը աստէն տատանեցաւ. վերջը երբոր քանի մը վայրկեան լուծիւնը պատեց, հեռու դիմացէն լծին մումալու ձայնը սկսաւ լսուիլ և հետզհետէ

կ'ուժոյնար: Եւ ինչպէս որ պատուհան մը բացաւ ու տեսաւ որ Սիսն առաջ կու գային, և արդէն իսկ ահաւոր մրրիկն իրեն բարձրակատար և սպիտակացեալ ալիքներն առաջ առաջ մղելով նաւուն վրայ կը հասնէր:

Կոմսը նաւակին դռնէն երևնալով — Սիսը այլ, ըսաւ, ինչու օգը ասանկ սաստիկ չարուած եղբրք մը չքաշուեցար, քանի որ դեռ այս անիծեալ ժայռերուն մէջ չէինք ինկած՝ ուր որ նաւակը խարսխելու տեղ մը չկայ:

— Ի՞նչ որ գիտնայիր թէ ինչպէս յանկարծակի սատանան ետևնէս հասուց, պատասխանեց թիւարը. և վերջը՝ հա կտրիճներս ձեզ տեսնեմ, պուռաց. շուտ շուտ առէք թիւերնիդ, ամէնքնիս մէկտեղ, սանկ քաջութեամբ:

— Սիսէն ամէնքը իրախոյս առին և իրենց պնդակազմ ուսերովը թիւերուն վրայ ինկան. ու թերնուն սաստկութենէն սկսան ալիքները հեծել 'ի ներքուստ. բայց յանկարծ փոթորիկ մըն է բրդաւ, ալիքները սկսան կողմնակի նաւակին զարնուիլ, որով նաւակը երբեմն կը շեղէր ու շրջելու չափ կը ծռէր, և երբեմն ալ երկու կողմանէ դառնալով ետեւ ետեւ կը մղուէր, որով քիչ միջոցի մէջ, այնչափ աշխատութեամբ ըրած ձամբանին կորսնցուցին: Հանդերձ այսու քաջ նաւավարները նորէն ձամբանին առաջ սկսան տանիլ, և բոլոր ու թերնին թափելով շուտ շուտ կ'առնէին թիւերնին, ու քիչ քիչ առաջ երթալով Սիսնայի եղբրքը հասնելու վրայ էին, և գրեթէ քովն էին ու նաւաւ կը պիտի դարձնէին՝ մէյմ'ալ սարսափելի մրրիկ մը ցուկին զարնուելով բոլոր նաւակը սարսեց ու կլոր կլոր պտուտ կեց. նոյն վայրկեան փայտի մը խորտակելու ձայնը լսուեցաւ, և ահաւոր ձայն մըն ալ որ — Եւ կը կոտորեցաւ, կը աչռուար:

— Եւ, վայ մեղի, կորսուեցանք: — Եւ թիւարը կեցեր ես, շուտ հովաւնոցը վար առ. — Սիսը տուածած ինչ — Ինչուն մէկը ղեկի տեղ գործած է

Իմոր բռնէ . քաշէ . աւելի ներս խռ
թէ . — Շուտ ըրէ , շուտ . — Տէր Բը
տուած դուն ողորմէ . — Սարձգէ թիգ
երթայ կորսուի . — () Գնու թիւն , օգ
նու թիւն . — Եւ ասանկ արիւն քրտինք
մտած սկսան պոռալ կանչել . բայց
իրենց այս գոռում գոչումն ու շփոթու
թիւնը բոլորովին կը կորսուէր ալեաց
ժայռերուն զարնելով մոնչելու ձայնէն ,
փլած քամիին սաստկու թենէն , և այն
ահագնագոյ որոտմունքներէն որոնց ար
ձագանդը ահաւոր լերան անձաւներն
ու վախերը կը թնդացընէր :

Բռագերէցը ձեռքը վեր առաւ որ օ
ղորհնէ . ամենուն վերջին արձակումն
տուաւ ու անկին մը քաշուած ծունկի
վրայ եկաւ ու գլուխը ձեռքերուն մէջ
առած իւրաքանչիւրին իր հոգւոյն փըր
կութիւնը կը յիշեցընէր . մինչ անգին
կոմը աղջկան հետ գիրկընդխառն ու
աչքերը տնկած բերանաբաց անդադար
Պիլէի երեսը կը նայէր ու հազիւ թէ
Լ.Տ. Տէր , դու օգնէ ինձի մը բերնէն
կը հանէր :

Ողորդինոյ խցիկէն դուրս վազեց ձեռ
քէն եկած օգնութիւնն ընելու . բայց
ինչ տեսնէ . նաւակը մերթ կը կոր
կոր կը պոտոյտէր , մերթ կողմնակի
ողորմելաբար դէպ 'ի Սորգադէի ժայռերը
կը մղուէր ու յայտնի կորսուելու վտանգի
մէջ էր . թիավարներն ալ ամէնքը միա
բան ետեւ ետեւ թիավարելով կ'աշխա
տէին որ նաւակը դիմացի ցցուեալ ժայ
ռերուն չզարնուի : Բայ միջոցին երբ
Ողորդինոյ հազիւ դեռ դուրս ելեր էր՝
Լըրիկոցոյ բոլոր անձամբ կռնրկի վրայ
պառկելու պէս եղաւ , բայց ալիքը թիին
տակէն փախչելով թին ջրէն դուրս
մնաց , որով Լըրիկոցոյ ուժը չկարե
նայով բռնել լճին մէջ գլորեցաւ : Հա
զիւ քանի մը վայրկեան ալեաց դէմ
կրցաւ կռուիլ . քիչ մը վերջը նաւակը
վրայէն անցաւ ու զինքը վեր վար տա
պըտըկեց . քիչ մ'ալ անցաւ՝ ուժով
մը գլուխը նաւակին զիստին զարկաւ
ու ալ մէյմ'ալ չերեցաւ :

— Դէպ 'ի լեռ դարձուցէք թիեր
իդ , — վերջին անգամ մըն ալ պոռաց

զեկավարը , որուն դիմացը եղած խցիկն
արգելք ըլլալով չէր տեսած իր որդւոյն
կորսուիլը : Դէժքի ու աղօթքի չնկո
ցը հասարակաց խառնածայն աղաղակին
մէջ խղճուեցաւ . և ահա նոյն միջոցին
նաւակին վեր բարձրանալն և ուժով մը
ահագին ժայռի մը վրայ իյնալն ու բռ
լորովին ջախջախիլ մէկ եղաւ : Բայց
Ողորդինոյ այս սոսկալի աւերածէն ալ
չյուսահատելով՝ ետեւէն աջ ձեռքով
նաւակին շղթան բռնած՝ ճարպիկու
թեամբ մէկ ցատկելով մերձակայ մեծ
կակ ժայռի մը վրայ ձգեց ինքզինքը .
բայց ալիքները ետ մղուելով քշեցին տա
րին նաւակը , և ասպետն ալ լիճը քա
շելով կը տանէին՝ եթէ բոլոր ուժովը
ժայռը ամուր մը բռնած չըլլար . նոյն
միջոցին ուրիշ ալիք մը վրայ հասնելով
նաւակը նորէն ժայռին ձգեց . Ողորդի
նոյ այս անգամ շտապեց ու մէկէն նա
ւակին եզերքը բռնեց . Իւրոյ , բազէա
պանն և միւս նաւավարը նաւակին ա
ռաջակողմը պատրաստ կեցած ըլլալով
աչք բանալ գոցելու մէջ իրեքը մէկէն
դուրս ցատկեցին . և բոլորը մէկ եղած
յաջողութեամբ շղթան ճեղքէ մը ե
լած ժանտաթգէնիին սլլեցին : Բայ
պէս նաւակը ժայռին դէմը վար կա
խուած մնաց , ցուկը ջրէն դուրս՝ որո
գայթի մէջ բռնուած ցլի մը պէս , ու
ալեաց անդադար կողերուն վրայ զար
նուելով անգին տագին կը տեղափոխէր ,
և ետեւէն մէյմը հոս կը մղուէր , մէյմը
հոն . բայց չկրցաւ նորէն հեռանալ :

Ողորդինոյ և միւս ազատեալները մէ
կէն կոմը և իրեն աղջիկը ազատելուն
պէս անհարթ ու լայն պարեխին չորս
կողմը տարածուեցան դիտելու համար
թէ արդեօք ալեկոծեալը կ'երևնայ :
Սիայն Սիբայէլ Լըրիկոցոյի հայրը ,
որ ամենէն վերջինն եղաւ նաւակէն ել
լելու , և այն շփոթութեան ու խառնա
կութեան մէջ չէր անդրադարձած որ
դւոյն սրակաս ըլլալը , ժայռին ստորոտը
թիակի մը կռնը ծունկին կռնցուցած
նստեր էր , ու ապահով ըլլալով որ բը
նաւ մէկը կորսուած չէ , անխռով աչ
քով իր որդին կը փնտրուէր :

Երբոր կոմսը իր առջի ունեցած վա-
խէն քիչ մը սթափեցաւ, սկսաւ բար-
կութեամբ Սիբայէն ու Մորիկոցցոն
յանդիմանել, առանց ամենեւին ինքն
ալ երկրորդին ինչ եղած ըլլալը գիտ-
նալու: Սիբայէն գլուխը կախած՝ մեծ
յանցանք ընողի մը պէս կեցեր մտիկ
կ'ընէր: Բայց երբ տեսաւ թէ որդւոյն
ալ սկսաւ դպչիլ՝ չկրցաւ ինքզինքը բռ-
նել ու պատասխան տալու վրայ էր, երբ
մէյմ'ալ գլուխը դէպ 'ի լիճ' դարձնե-
լով աչքին բան մը հանդիպեցաւ որ ջրով
ծածկուած մօտիկ ժայռին ճեղքին մէջ
բռնուած էր: Բայց տնկած անհամբե-
րաբար նոյն առարկան սկսաւ միշտ դի-
տել, որ այլևայլ կերպով կը տեսնուէր:
Քանի մը անգամ շագանակագոյն վե-
րարկուի մը ծայրը աչքին կ'երևար, և
վերջապէս որոշ ձեռք մը տեսաւ որ
մերթ ջրէն դուրս կը մնար ու մերթ կը
ծածկուէր ալեաց ելեւջին համեմատ:
Եւ ինչ՞ հայրը գրեթէ մեռնելու պէս ե-
ղաւ. և ահա առջևի եղած կոճղը ու-
ժով մը բռնելով ցատկէն ու զողալու
ձայնով մը — Մորիկոցցոյ, Մորիկոց-
ցոյ, — կանչելը մէկ ըրաւ. ու ամենեւին
պատասխան չառնելով՝ վազեց ժայռին
դուխն ելաւ, ու աչքը չորս կողմը դար-
ձնելով մէկիկ մէկիկ ազատողներն աչ-
քէ անցուց, բայց իր որդին պակաս գը-
տաւ. և կոմսը դիմացը հանդիպելով՝
որ քիչ մը առաջ Մորիկոցցոն նախա-
տեց, ահաւանքը կրճատելով — Հոս ես
դու, շուն. — պոռաց, և կոճղը ոլորե-
լով վազեց ու կ'ուզէր գլխուն իջնցնել:
Պիչէ ճիչ մըն է փրցուց, որով Սիբայէ-
նայ աճապարեց ու հարուածն արգիլեց.
նոյն վայրկեանին մէկէն Սիբայ, բազէա-
պանն ու նաւաւարները Սիբայէնի
վրայ թափեցան՝ որ խելքը գլխէն գացեր
էր, ու կոճղը ձեռքէն առին. աս որ ե-
ղաւ՝ Սիբայէն կատաղութեամբ երկու
անգամ ձեռքերովը ճակտին զարնելով՝
յուսահատաբար լիճը նետուեցաւ:

Սիբայիսի քաջութեամբ և յանդը-
նութեամբ մը ալեաց կատաղութեանը
դէմ կը կռուէր որ միայն յուսահատու-
թենէ կրնայ առաջ գալ. քիչ մը ատե-

նէն դիակին հասաւ և թւերը երկնցնե-
լով ջրին մէջ գրկեց զինքը կրճնդէն և
մազերէն բռնեց. բայց շուտ մը հայրա-
կան գթալի սիրով մը զգացուելով՝ ան-
գթութիւն սեպեց այն կերպը իր սիրե-
լի որդւոյն նկատմամբ. ուստի փոխեց՝
ձախ ձեռքը կզակին տակը դրաւ որ-
պէս զի գլուխը բարձր մնայ ջրէն, և
աջովն ալիքները ճեղքելով դէպ 'ի ժայ-
ռը սկսաւ դառնալ: Նաւաւարները վա-
զեցին մէկէն նաւակին մէջը մտան որ
կէսէն աւելի ընկղմած էր, և հոնկէ ա-
ռագաստին չուանները նետեցին ծե-
րուն, որոնցմէ մէկը բռնելով կրցաւ
անմնաս ցամաք ելլալ իր այն տխուր և
անգին աւարովը մէկտեղ:

() Գուշութեամբ մը քարին վրայ
դրաւ որդւոյն մարմինը ու գլուխը ծըն-
կերուն վրայ հանգեցուց. բոլորովին
որդւոյն մարմնոյն վրայ ինկած՝ կուրծքը
անոր կուրծքին կռնցուց տեսնելու
համար թէ արդեօք սիրտը դեռ կը բա-
բախէ. երես երեսի, լանջ առ լանջ կը
զրկէր, աչքերը՝ շրթունքն ու բոլոր երե-
սը համբուրէէն չէր դադրէր, ու շունչ
կու տար որ նորէն կենդանանայ: Սի-
բային յանկարծական բռնութենէն որ-
դւոյն մէկ թւեր որ կախ մնացած էր թե-
թե մը շարժեցաւ ու երերաց. նոյն վայր-
կեանն անակնկալ յուսով քիչ մը գոյն
առաւ տուաւ Սիբայէն, դէմքը կենդա-
նացաւ, աչքերը նոր լուսով մը արծար-
ծեցան և ուշադրութեամբ Մորիկոց-
ցոյի քաղցր կերպարանքը կը դիտէր.
Բայց խաբուիլը տեսնելով ձեռքերը գը-
խուն զարկաւ ու ետքը բռնցի դէպ 'ի
լիճն երկնցնելով — Ենիծեալ քամի,
կը պոռար, անիծեալ ալիք, անիծեալ
նաւակ և անիծեալ այն վայրկեանն որ
քու կողերուդ վրայ ոտքս դրի: Սի-
բայ կորսուի ամէն բան: —

Սիբայի Սիբայէն չորս բոլորը ժող-
վուեր սարսափած կը նայէին ու բնաւ
մէկը չէր համարձակէր մխիթարական
խօսք մը ըսելու: Բայց ժողովրդապետը
Քանի մը վայրկեան զինքը անանկ իրեն
ցաւոյը մէջ թողուց, ու ետքը մօտ եր-
թաւով Սիբայէնի հետ խօսելու տեղ՝

ձեռքը որդւոյն գրուխը դրաւ՝ որ նոյնպէս
հօրը ծնկին վրայ էր, ու զգացուած
նայնով մը՝ — Խեղճ՝ Լըրիկոցցոս, ը-
սաւ, դուն միշտ բարի, աստուածասէր
ու ծնողացդ սիրելի զաւակ մը եղար:

— Իբաւ է, իրաւ է, պատասխանեց
հայրը՝ այն գովեստներուն վրայ սիրտը
էրած. ես այսպիսի բարի զաւակի մը
արժանի չէի:

— Ս'իբայէլ, վրայ բերաւ ան ատեն
ժողովրդապետը, ասանկ հաւատքի չա-
փազանց թուլութեան ժամանակ ինչ
գիտես որ Լստուծոյ մասնաւոր ինամ-
քը չեղաւ իրեն սիրելին քովը կանչե-
լը. ուրեմն նուիրէ զինքը Լստուծոյ՝
որ քեզի պարգևեր էր ատենօք, ու հի-
մա դարձեալ իրեն դիտած վախճանին
համար որ մեզի անծանօթ է, նորէն
քեզմէ առաւ. բայց ապահով կրնաս
ըլլալ որ իր արդարութեանն ու գթու-
թեանը հաւաստիքն է որ իր ընտրելոցը
վրայ կը բանեցնէ:

— Ա՛հ, բայց ես ինչ պիտի ընեմ ա-
ռանց իրեն աշխարհքիս վրայ, կը հա-
ռաչէր նաւավարը, ու ինչ պատասխան
պիտի տամ խեղճ Սարթային երբոր
տուն դառնամ, երբ — Ի՞նչ եղաւ մեր
զաւակը, — հարցընէ:

— Լստուած զքեզ ձեռքէ չթողուր,
անուշութեամբ մը վրայ բերաւ քահա-
նան. ինքը որ քեզի աս սրտցաւութիւն
տուաւ՝ ուժ ալ կու տայ որ համբե-
րես: —

Ս'իբայէլ երկինք վերցուց աչքերը
ու քիչ մը ետքը նորէն՝ — Ա՛հ, ինչու ես
մեռայ, հառաչեց. ո՛հ, ինչու համար
ես անօգուտ ու ձարձրացուցիչ ծերս
հոս մնացի, ու ինքը դեռ առաջին ծաղիկ
հատակին մէջ, միակ մեր յոյսը, նեցու-
կը, մխիթարութիւնը... — բայց ալ
վրցաւ առաջ տանիլ:

Երբոր աղէկ մը լալէն ետեւ սիրտը
ինջաւ, ժողովրդապետին դառնալով՝ —
Ա՛հ, ինչ որդի, ինչպիսի որդի մը կոր-
նցուցի, ըսաւ. ինչպէս իմ աղէկու-
թիւնս կ'ուզէր. ինչ հանդարտ. իրեն
պէս խելացի ու իմաստուն զաւակ մը բո-
լոր իմ նշդայի մէջ ուրիշ մը չէր գըտ-

նուէր. անանկ որ ինչուան շատ անգամ
իր պառաւ մայրը կ'ըսէր ինծի որ ես իմ
աս ծերութեամբս պէտք է որ իրմէ բա-
րի օրինակ առնեմ: —

Իսկ անդին քիչ մը հեռու միւս ա-
զատեալքն-կեցեր կը մտածէին թէ ինչ
պէս այն ամայի տեղէն պիտի կարենան
խաղըսիլ: Լսյն ժայռը որուն որ զար-
նուեցան՝ քիչ հեռու էր դիմացի բարձր
լեռնէն ու ժամանակաւ զատուած կ'ե-
րևար, և շատ վտանգաւոր բան մը չէր
տեսնուէր ինչուան անոր ստորոտը եր-
թալը իրեք չորս մանր ժայռերու վրայ-
էն ցատկըտելով, որոնց գլուխը ջրէն
դուրս էր. բայց եթէ մէկը ինչուան լե-
ռան ոտքն ալ կարենար երթալ՝ ամե-
նեին մեծ բան մը ըրած չէր ըլլար, ո-
րովհետեւ բոլոր լեռը բարձրաբերձ ու
սեւապետալ ժայռերով ձևացած էր:
Բաւական ատեն շուարած ասդին ան-
գին դիտեցին նայեցան, որ թերեւս մեր-
ձակայ բլուրներու վրայ մոլորեալ ոչխա-
րի կամ այծի մը ետեւէն վազող հովիւ
մը աչքերնուն հանդիպի, և կարենան ի-
րենց խեղճութիւնը անոր իմացնելով
օգնութիւն մը խնդրել. անօգուտ տե-
ղը աչքերնին յօգնեցուցին չորս գի-
նայելով. ոչ մարդ կար և ոչ մարդա-
ձայն. ևս առաւել անանկ ընդարձակ
միայնութեան մէջ պոռալը ինչ օգուտ
կրնար ունենալ:

Եւ բայ երկայն բարակ ինքնիրեն տա-
րակուսելէն ու մտածելէն վերջը՝ դէպ
ի ընկերներուն դառնալով՝ ըսաւ. —
Հիմա քանի որ դեռ ցորեկ է պէտք է
որ բան մը որոշենք. ես կ'ուզեմ փորձել
ու մագլցի ասոր վրայ ելլել. — և մա-
տովը իրենց առջևը եղած բարձր լեռը
կը ցուցնէր. — և ճարտարութեւն Սա-
րէննա իջնելով՝ նաւակով մը նորէն հոս
կը դառնամ: —

Բաղէասարանն ինչ ալ ըլլար չէր ու-
զէր որ Եւբայ այնպիսի վտանգի մը մէջ
դնէ ինքզինքը: — Հոս մեզի հետ կե-
ցիր, կ'ըսէր. ամէնքնիս մէկտեղ բազ-
դին յաջողութեան սարսափէք: — Լսյն
պէս Սղգորինոյ ալ շատ Զանոյ որ Եւ-
բոյ ետ կենայ այն անխոհեմ ու յիմա-

րական խորհրդէն . իսկ ինքը՝ իւրեղձ — Պատանեկութեանս մեծ մասը որսորդութեամբ անցուցեր եմ, կ'ըսէր, և կրնամ ըսել որ Պատանայի և Էյնեոնի վրայ անդունդ մը գահավէժ մը չկայ որ չգիտնամ . ուրեմն իմ ընկերքս ինծի թողուցէք, և Բստուծոյ օգնութեամբը կը յուսամ որ գլուխ հանեմ ձեռք զարկածս : — Բս ըսելով կօշիկները հանեց, մէկդի ձգեց կոնրկի վերարկուն ու մնաց միայն թէթև ու կարճ բաճկոնով մը, և առանց տարտամելու գործողութեան ձեռք զարկաւ :

Բռանց մեծ դժուարութեան մը լեռան ստորոտը ձգեց ինքզինքը . քիչ մը ատեն կեցաւ վերջին ժայռին վրայ որ լեռան հետ կապած էր ու իրեն ելլելու անհուն բարձրութիւնը դիտելով ձեռքերովը գրկեց ժայռը, և կարծես թէ յուսահատած գլուխը սկսաւ շարժել . վերջը շուտ մը երեսը խաչակնքեց և սկսաւ զգուշութեամբ ծանր ծանր վեր ելլել՝ ժայռէ ժայռ, գահէ գահ, վախէ վախ սողոսկելով մագլելով : (Վուփի մը, կաղնիի կամ ուրիշ մացառուտ ծառի մը և կամ վայրի թզենիի մը հանդիպած ատեն՝ ձեռքերովն ամուր մը կը գրկէր, ետքը ոտքերը կը հաստատէր ու ասանկ վեր վեր կ'ելլէր . ամէն ժայռի, ամէն պարեխի, ամէն ճեղքի հանդիպելուն հարկ կ'ըլլար բոլոր թևերն, սրունքներն, մատերն ու ըղունգներն ալ գործածել բիւր նեղութեամբ, աղեղնաձև ծնկերը գալարելով և զգուշութեամբ կուրծքին վրայ սողոսկելով կը բարձրանար ու կը բարձրանար :

Իսկ ժայռին քով մնացողներուն աչքը միակերպ իւրեղի վրայ էր ու իրեն ամէն նորանոր շարժումներուն ու անհաստատ քայլերուն կը դողային, կը սարսափէին . փայլակներուն հրափայլ լուսոյն մէջէն կը տեսնէին որ լեռան կէտն հասեր էր, ու այն ահագին սեւ պոյնտալ ժայռերէն՝ որոնց գլուխը ու բոտմունքներուն սաստկութենէն կը թընդարձ դէպ ի վայր մոնչաձայն աղիքներուն վրայ կախուած էր . ան ալ կը տեսնէին որ զլնէն վեր՝ ըրած ճամբէն աւել

ի յուսահատական բարձրութիւն մը կար :

Իւրեղ բազդովին լեռանցամէջ մը գտաւ ու կեցաւ հոն քիչ մը ատեն յոգնութիւն առնելու . հոնկէ վար դարձուց մէյմը աչքերը հրչափ ճամբայ ըրած ըլլալն իմանալու համար, բայց աչքն ու գլուխը սկսաւ դառնալ ու մէկէն ետ քաշուեցաւ . վերջը քանի մը վայրկենէն նորէն խաչ մը հանեց երեսը ու դարձեալ սկսաւ վեր ելլել : (Քչափ որ հետզհետէ երթալով լեռան աւելի բարձրէր կ'ելլէր ու վերջին ժայռերուն կը մօտիկնար՝ այնչափ աւելի կը պզտիկնար . երբեմն ժայռերուն հետ խառնուելով կը շփոթէր . մերթ քամիէն ծածանեալ թուփի մը, և մերթ ապառաժներուն վրայ եղած թևածեալ որսախնդիր բազէի մը պէս կը տեսնուէր :

(Նինչ միջոց մը դիտողները զ) իւրեղ աչքերնէն կորսնցուցին, ու տեսնելով որ բարձրէն բան մը գահավիժաբալ վար կը գլորտըկէր՝ սոսկացին մնացին . բայց շուտով իմացան որ ժայռի մը կտուր էր և ուժով մը լճին մէջ իյնելով ջարդուբուրդ եղաւ : իւրեղ դարձեալ տեսնուեցաւ իբրեւ սև ու անորոշ բիծ մը ու ալ բոլորովին աներևութացաւ : (Իսկ ատեն (Պրդորինոյ նաւավարներէն մէկուն հարցուց թէ արդեօք կրնա՞ր նաւակ մը լճին ասանկ խռովութեան ատեն յաղթելով առաջ գալ :

— Իմենամեծ կտորձութիւն կը սեւ պեմ եթէ կարենայ մէկը հիմա երեւթիզ եզերքէն հեռանալ . բայց երեկոյեան դէմ քամին ուժը կը կտորի, և իւրեղի Վարէննա հասած միջոցը կը ընայ ճամբորդութիւն ըլլուիլ : — (Երբ տասարդ ասպետը առանց ուրիշ բան մը ըսելու գնաց ժայռին վրայ Վիլէին քույրնստեցաւ : Իմենուն աչքը Վրեմեցցոյ լեռներուն վրայ էր ուր որ դեռ նոր արեւը մտաւ : Հսկայաբերձ ամպէսաստիկ քամիով մը կը մղուէին, և հրացայտ ու վառվառն կարմրութեամբ խառն հողովելով բիւր տեսակ նորապահներ երևոյթներ կ'առնուին : Ամպէս կամաց լոյսը լեռանց ետեւը կը քաշուէ :

կրնաղէր, և հետզհետէ ամէն առաւ-
կայ իրեն պայծառութիւնը կը կորսն-
ցունէր. հեռուներէն սկսեալ և հետ-
զհետէ առաջ գալով վայրկեան առ
վայրկեան ամէն բան կ'աղօտանար ու
կը մոռնար, չորս կողմերնին կը ծած-
կուէր, կերպ կերպ անորոշ ու անհաս-
տատ բաներ կ'երևնային, աւելի լաւ ը-
սելով ամէն բան աչքի առջև կ'երե-
րային, կը մթաղնէին ու բոլորովին կը
մարէին: Աթէ մէկը դէպ 'ի երկինք
արևուն մտած տեղը նայէր դեռ կար-
միր կը տեսնէր. բայց երբոր այն ահա-
գին բարձրութենէ վար առնէր աչքը ու
լին ափունքը ուզէնար դիտել, ոչ ծառ
կը տեսնէր և ոչ տուն: Արան խոռոչ-
ներն ու բարձրութիւն ալ սկսաւ չտես-
նուիլ, և բոլոր լեռն իբրև երկնից երեսը
ձգուած լայնատարած ստուերի մը կը
նմանէր. այս ստուերն իսկ քանի գնաց
չփութեցաւ, տարածուեցաւ, աներևու-
թացաւ ու ալ չէր երևնար: Հետզհե-
տէ մութը սաստկացաւ և մեր նաւակը
ծեալքն անանկ թանձր խաւարի մէջ
պաշարուեցան որ հազիւ մէկզմէկ կըր-
նային որոշել: Իսկ լին հողմակոծեալ
երեսին վրայ դեռ բաւական հեռունէն
յայտնի կ'երևային կատաղի ալիքները,
որոնց ուժը ժայռին բարձրութենէն կը
կոտորուէր. սպառնալեօք փրփրալով ի-
րարու վրայ կ'իյնային ու մէկզմէկ կը
կոխկըռտէին. և ուժով ուժով կու-
գային ժայռին կը զարնուէին, և կար-
ծես թէ կ'ուզէին կլել, ու փախուցած
աւարնին նորէն ձեռք ձգելու կը սպառ-
նային:

Իսկ ժայռին վրայ ամէն կողմանէ
լուծիւն էր. միայն վարը ալեաց և
հողմոց մոնչելուն հետ խեղճ լիքայե-
լի ձայնն ալ կը լսուէր, որ ծանր ծանր
ու միակերպ ձայնով մը որդւոյն մար-
մնոյն քով կեցած վարդարան կը դար-
ձնէր:

Ողորդինոյ Պիլէի ձեռքէն բռնե-
ր, որ այդ ապշուածեան ու ահուգողի
ժամանակ ինքիրմէ դուրս ելած թողուց
որ բռնէ, լի յուսով և մխիթարութե-
ք որ զինքը պաշտպանող մը ունի քովը:

Իսկ Պիլէի հայրը որ աղջկան մէկալ
կողմը գլուխը ծնկերուն մէջ առած կըծ-
կեր նստեր էր, վախէն ու ցրտէն ահ-
ռաները իրարու զարնելով չէր կրնար
հանգիստ սրտով կենալ: Աղջկան եր-
կայն մազերը, որոնք անդադար քամիէն
ասդին անդին կը ծածանէին, վայրկեան
մը Ողորդինոյի երեսին վրայ ինկան,
հոն Ողորդինոյ այն վայրկեանը իր կե-
նաց ամենէն երջանիկ օրերուն հետ ալ
չէր ուզէր փոխել, թէպէտ և ալ եկած ու-
թեամբ այնպիսի տեղ մը ինկած էր՝
ուր որ զարհուրանաց և գութ շարժող
տեսարաններէ դուրս ուրիշ բան աչքին
առջևը չկար:

Վրէթէ ժամէ մը՝ որ ամենուն ալ
յաւիտենական դար մը երևցաւ, բայց
'ի Ողորդինոյէն և լիքայէն՝ որոնք,
ո՛հ, մէկմէկէ շատ տարբեր յուզմունք-
ներով երկուքն ալ իրենց առջևի մտա-
ծութեանցը մէջ ընկղմած ու զբաղած
ըլլալով ժամանակին երկայնութիւնը
չգզային, մէյմ'ալ ուրեմն լարէնայի
խորշէն՝ ուսկից իրենք նաւակը չէին
կրցած դարձնել լոյս մը տեսնուեցաւ,
ամէնքը մէկէն ուրախութեամբ սկսան
պոռալ կանչել. փոխադարձ դիմացէն
եկողներն ալ սկսան ձայն տալ, բայց
քամիին սաստկութենէն հազիւ թէ
խղզուկ ձայն մը կը լսուէր: Արդիէն
ժայռին վրայիները շարունակեցին ի-
րենց պոռալը, և նաւակը որ զիրենք
խալըսելու համար կու գար՝ ձայներնուն
ուշադրութիւն զնելով դէպ 'ի ժայռը
կ'ուղղէր իրեն դժուարաբայլ ընթաց-
քը: Վիչ մը ատենէն ալեաց երկայնա-
ձիգ ու լայնատարած բախմանը հետ
սկսաւ դղորդաձայն մոնչիւն մ'ալ լը-
սուիլ՝ որ մերթ կը մտնէինար և մերթ
կը հեռանար, ու ան շփոթութե մէջ
երկու կողմանէ ձայն տուին ու առին.
վերջապէս նաւակը տեսնուեցաւ: Կոմ-
սին երկու նաւավարները փութացին
շուտ մը ձեռք տուին, որպէս զի նաւակը
ժայռերուն չղարնուի, և իրենց օգնու-
թեք լուբոյ՝ որ եկողներուն մէջն էր,
լայն տախտակ մը հանեց նաւառաջէն,
և ժայռին ու նաւակին վրայ դրաւ որ

կամուրջի տեղ ծառայէ :

Պալցոյի կամար տեսնելով որ աղէկ հաստատուն է, նախ և առաջ ինքը կա մուրջին վրայ ելաւ . նաւակին մէջ ցատկելուն պէս ետեւը դարձաւ ու սկսաւ աղջիկը կանչել, և շուտ մը քովը տեսնելով սիրտը հանգստացաւ . որովհետեւ Ողորդինոյ թւէն բռնած անցուց կամար ջէն : Սէկիկ մէկիկ ամէնքն անցան ու նաւակին մէջ մտան . նորէն ամենէն վերջը մնաց Սիքայէլ, և առաւ որդւոյն դիակը կոնպուլթին ետեւի կողմը նաւակին խորը դրաւ ու ինքն ալ մօտիկ քովը նստեցաւ : Ետ չանցաւ իւր տեսնելով որ Սիքայէլ բոլոր բոլոր մէկ բաժկոնով մը վրան գլուխը թրջած ու կարկամած կեցեր է, ուսի վերարկուն որ մէկտեղ բերեր էր հանեց և անով Սիքայէլը պատսպարեց : Սիքայէլ ոչ մերժեց և ոչ ընդունելու նշան մ'ըրաւ եղած բարեբարութեանը . և քիչ մը ատեն անանկ կեցաւ որ կարծես թէ և ոչ զգացեր էր եղածին . բայց երբ թւին մէկը շարժեց՝ վրայի ունեցած ծանրութիւնը իմացաւ, շուտ մը ծնկի վրայ եկաւ, թոթուեց ուսէն վերարկուն ու որդւոյն մարմնոյն վրայ ձգեց, և որդեսէր գորովով լաւ մը շտկեց տարածեց :

Սարէնայի խորշը մտնելուն պէս սկսաւ նաւահանգստին ամբարտակը տեսնուիլ որ վառած կրակներուն լուսովը կարգէ դուրս պայծառացած էր, ու միանգամայն սկսան լուսիլ հոն խռնուած ժողովրդեան ազդողակները : Յամաքէն եկած փորձ մարդկանց ձայնին հետեւելով նաւակը սկսաւ կամայ կամայ եզերք մտնելու . ատենին ցուկը դարձուցին, նաւահանգստին մէջ մտան ու անմիաժամ ցամաքը հասան : Տեղացիք վրանին թափեցան ու ամէն օգնութիւն կ'ընէին . ոմանք նաւակը կը քաշէին կ'ապահովընէին, ոմանք ալ ճրագ կը բռնէին կամ նաւակէն ելողներուն ձեռք կու տային . միով բանիւ մեծ գործունէութեան մը մէջ էին . բայց այս իրենց սիրոյ նշաններուն մէջ ալ պակաս չէին ընէր իրենց առականոր խօսքերը ու

ծաղը կ'ընէին իմոնդայի նաւավարները որ այն կերպով ալեկոծութենէն բռնուեցան :

Իմոնդացիք քիչ մը ատեն լուռ մունջ կենալէն ետեւ իրենք ալ սկսան զանոնք կծել . հետզհետէ խօսակցութիւն տաքնալով գրեթէ գրեթէ ձեռք ձեռքի կը սկսէին գալ . և ահա յանկարծ ժողովըրդեան մէջ լուր մը տարածուեցաւ թէ կամին ղեկավարը իր խղրուած որդւոյն դիակին հետ նաւակին մէջն էր . աս որ լսեցին մէկէն հանդարտելով լռեցին, ու նախատալից խօսքերը մէկդի թողլով սկսան ամէնքը ցաւելով խօսիլ եղած դիպուածին վրայ : Ուզեցին տուն տեղ ճարել և ամէն ծառայութիւն ընել խեղճ հօրը . բայց ինքը ամէն բանէ հրաժարելով ուզեց բոլոր գիշերը որդւոյն մարմնոյն վրայ հսկել, և միտքը դրեր էր որ առաւօտանց իմոնդա տանի :

Երկրորդ օրը լուսըննալուն պէս գնաց հիւսան մը խաչ մը շինել տուաւ որպէս զի ժայռին վրայ կանգնէ . քանի մը ունեցած մանր մունր ստակները դուրս հանելով քսակէն մէկիկ մէկիկ կը համրէր այն բրտացած ձեռքերովը, որպէս զի արհեստաւորին տայ . — Իրեն վաստակածներն են, ըսաւ . անոնք են որ դեռ անցեալ օր ի եզգոյէն դարձած ժամանակը տուաւ, և որո՞ւ մօքէն կ'անցնէր թէ անոնք իրեն խաչին վճարքը պիտի ըլլային : —

Ինչ որ քամին դադրեր էր երբոյ իմոնդայէն ելող միւս նաւակներն ալ Սարէնայ հասան, որոնց մէջն էր նաւ Սիքայէլի նաւակը որ առջի օրը իր ընկերներէն ոմանց փոխ տուեր էր : Լուստ որ եղաւ քանի մը գթասիրտ մարդիկ մէկ եղած նոյն նաւակին մէջ հանգչեցուցին Լորիկոյցոյի դիակը խեղճ հայրը երբոր լճափունքն հասաւ ու իրեն նաւակը և մէջի դրած բեռերնին տեսաւ՝ սիրտը ելաւ ու աչքերը մթագնեցան . բունագատեց ինքզինքը ու հանդարտութեամբ ներս մտաւ թիւռ մէկը ձեռք առաւ, խոթեց հրեց աւազը ու եզերքէն բաժնուեցաւ . ետքը միւս

թին ալ առաւ ու սկսաւ երկու ձեռքով քաշել, և կամաց կամաց հեռանալով ցամաքը ետին կը թողուր:

Իձն հանդարտ էր, միապաղաղ ու հայելիի պէս պայծառ. երբեմն երբեմն ասդինն անդինն մանտրտիկ ձկներ կը կայտուէին կը ցատկըտէին և արծաթափայլ նշուլիւք օդուն մէջ կը շողային և նորէն վար իյնալով պզտի շրջանով մը թէթեւ մը ջրին թափուր ու անշարժ երեսը կը ծածանէին:

Խորը երկնից կապոյտը ջինջ պայծառութեամբ մը կը փայլէր, ու մաքուր և անուշ օդ մըն էր: Երանց ամենէն բարձր ծայրերէն սկսեալ դէպ ՚ի վար ինչուան վերջին ստորոտները՝ որ գրեթէ ջրին հետ կը շփուէր, այլ և այլ հեռաւորութեամբ եղած ամէն հիւղ, տուն և եկեղեցի որոշ որոշ կը տեսնուէր. տըն կոց, թփուտներուն ու թփերուն դալարի ու ցօղալից կանաչութիւնը նոր ելած արևուն լուսովը գեղատեսիլ և պայծառ գուներով կը ցօլային, տեսակ տեսակ անթիւ փոփոխ երևոյթներ առնելով՝ լուսոյ այլ և այլ խաղերուն համեմատ. երբեմն շոգեղից և մեծ մեծ ստուերներուն մէջէն դուրս կը ցայտէին, երբեմն ալ աստիճանաբար սքանչելի խաղերով կը թալկանային:

Եւս զուարճալի և խաղաղաւէտ տեսարանին դէմ ընդ դէմ հակառակ տեսարան մը կը ձևացնէր խեղճ նաւավարին սրտին ցաւը ու ներքին յուզմունքը:

Սիքայէլ լուռ մունջ քիչ մը ատեն ալ առաջ քշեց նաւակը ու հետզհետէ ինքզինքը կը սրտապնդէր. բայց յանկարծ սաստիկ ցաւէն ու բարկութենէն յաղթուած՝ — «Ենգաւոր լիճ» — հառաչեց, ու բոլոր ուժը աջ ձեռքի թիուն վրայ թափեց՝ որ ջրին մէջն էր, և ահա թին կոտրեցաւ. ան ատեն միւս թին հանեց ջրէն նաւակին մէջ առաւ և առ ջինին բեկորովն որ ձեռքը մնացեր էր ուժով մը նաւակին եզերքին հարուած մը ինջեցուց, ու թիակալներէն մէկ հատը ջախջախեց:

Եւ շարժմունքներուս միջոց անգամ մը նաւակը անանկ ծռեցաւ որ նստա-

րանին երկայնութեամբը դրուած երրորդ թին տեղէն խախտելով գրեթէ որդւոյն մարմնոյն վրայ իյնալու պէս եղաւ. սարսափեցաւ Սիքայէլ, ու ցատկէն և օդուն մէջէն թին յափշտակելու մէկ ըրաւ. քիչ մը ատեն ձեռքը բռնած նայեցաւ. — Եւս իրենն է — ըսաւ, և զգուշութեամբ մը նորէն իր առջի տեղը դրաւ, ու սկսաւ հառաչել այսպէս.

— Եւս, տէր, օգնէ ինձի. քու սուրբ աջոյդ տակ պահպանէ զիս, որպէս զի չըլլայ թէ սատանայէն յաղթուիմ ու յուսահատաբար մեռնելով հոգիս դատապարտուի. — ու ասանկ եռանդնալից խօսքերով սկսաւ նորէն նաւակը առաջ տանիլ:

Սաղօթէր ու կ'աղօթէր, և քիչ քիչ առաջ կը մղէր նաւակը. բայց երբ թեւերը այսպէս սովորական շարժմունքով մէյմը դէպ ՚ի կուրծքը ամփոփելով, մէյմը թիուն վրայ երկնցընելով սովորական խօսքեր կը թօթուէր, խեղճին միտքը կու գային կորսնցուցած զաւակին անցուցած տարիները. մանկութիւնը, տղայութիւնը, պատանեկութիւնն ու երիտասարդութիւնը՝ ինչուան այն օրը. մտքին մէջը կը նորոգուէր առջի թոթոված բառերը, որոնց մով շատ քաղցրացեր էր իրեն համար հայր ըլլալը. դարձեալ այնչափ ակնկալութիւններն որոնք հետզհետէ կ'աճէին ու կը հասունանային Եւրիկոյցոյի սիրելի գլխոյն վրայ. և այն յոյսը որ իր և սիրելի ամուսնոյն ծերութեանը միջոց զիրենք պիտի հոգար կերակրէր, և հանգիստ ու խաղաղ պիտի ապրէին. միտքը կու գար իր ունեցած միւլի թարուութիւնն ու մօրը պարծանքն ու զուարճութիւնը՝ երբոր առջի անգամ նաւակովը լճէն դարձաւ. կը յիշէր կնկանը հետ մէկտեղ քաշած վախերը՝ երբ գիշերանց շաղանակի ծառերուն մէջէն քամիին մունչելը լսելով ինչպէս երկուքնին մէկէն պատուհան կը վաղէին և դէպ ՚ի լիճը ծռելէն նայելէն ետեւ, պատահմամբ մի և նոյն միջոցին իրարու կը դառնային — Սէր է արդեօք հիմա

մեր Մարիկոյցոյն — կ'ըսէին: Արդւոյն պարծանքներն ալ կը յիշէր որ լճին առանէն քաջ նաւավարներէն էր, և առաջատար զործածելու և ղեկավարութիւն ընելու մէջ իրեն հաւասար մէկը չկար. կարծես թէ դեռ կը լսէր իրեն ուժով ուժով թիավարելուն ճողփիւնը. դեռ կը հնչէր ահանջը իրեն սիրած անուշ երգովը, որով հանգարտ օգերու լճին տխուր միայնութիւնը կը զբարթացնէր:

Եւրօ այս ամէն մտածութիւնները յաջորդաբար միտքը կ'արթննային՝ բերնովը նորէն իր աղօթքներն առաջ տանելէն չէր դադրէր, որ առանց իրեն կամայր և առանց իմանալուն զսո՛րի վար վազող գղըջաճայն առուակի մը նման բերնէն կը բղխէին: Ուր ուրեմն վերջապէս ուշադրութիւն աղօթքը ընդհատելով բերանը եկաւ իր Մարիկոյցոյն սովորական երգը, ու դաշն ձայնով սկսաւ երգել. բայց մէկէն երգին նիւթական եղանակը ականջին զարնելով՝ այլայլեցաւ, գլուխը շարժեց, երկինք վերցուց աչքերը ու սկսաւ լալ:

Եւսպէս ուրեմն նաւակը իմոնդա մօտեցաւ, որով թշուառ ամուսնոյն ու խաւարեալ աչօք հօրը սրտին տագնապն ու դառնակակիժ ցաւը երթալով աճեցաւ այն տեղերուն տեսութեամբը:

Բայց, Տէր Եստուած, ինչպէս արդեօք կտոր կտոր եղաւ սիրտը երբ եղբբին մօտիկնալով տեսաւ որ ժողովուրդը լեցուած և բոլոր ուշադրութիւն աչքերնին վրան տնկած կարծես թէ իրեն կը սպասէին. իսկ հապա երբ այն բազմութեան մէջ հերարձակ կին մըն ալ որ տեսաւ՝ որ երեսը կը ցետէր, կուրծքը կը ծեծէր և ճերմակ ճերմակ մազերը կը փետէր, որուն յուսահատ ողբն ու կոծը բոլոր ափունքը և լերան անձանները կը հնչեցնէր:

ԹՈՎԾ. ԿՐՈՍՍԻ:

Կը արունակոյի:

Անտեսն լերինք:

Եստեան կամ Վարտիկեան ըսուած լեռները, երկայնանիստ ու հրաշալի բարձրութեամբ գօտիներ են, որ Սահլանեան ըսուած երկրէն սկսելով բարձրանալ՝ կ'երթան կը հասնին ինչուան Չիլիի հասարակապետութիւնն ու Պուէնոս Եյրէսի նահանգը. անկէ ինչուան Բերու ու Վիդոյ, ու դեռ առաջ երթալով Բանամայի պարանոցին մէջ կը սկսին նեղնալ ու ամփոփուիլ. Բանամայի պարանոցը անցնելէն ետեւ նորէն կ'ընդլայնին ու կը տարածուին անհամար ճիւղեր արձրկելով, ու կը հասնին ինչուան Երգարակուայ, Կուադէմալայի, Գոսգա-Սիգայ, Ս. Սիկուէլ, Սէքսիկոյ, ու Բուէպլայ նահանգները. այնպէս մը կ'երևայ թէ հարաւային Եւրոպեան կ'ուզեն հիւսիսային Եւրոպայ հետ միացնել: Եւսլերանց տարածութիւնն է 4,300 մղոն:

Հոս ահա բնութիւնը բոլոր իր շքեղութեամբը զարգարուած կ'երևայ, հոս իր ճարտարութիւնը աւելի մեծ ու յանդգնագործ է: Յիրաւի, չկայ ոչ Լաբուպիոյ, ոչ Եսիոյ ու ոչ Եւրիկիոյ մէջ բան մը որ կարենայ բազդատուիլ Եստեանց հետ: Հռչակաւոր Գլէնէրիֆֆայի կատարքը՝ բարձրութեան կողմանէ ասոնցմէ շատ վար կը մնայ, և Վիդոյի դաշտը որ Եստեանց ստորոտը կը սեպուի, հին աշխարհքին շատ լեռներուն գագաթէն աւելի բարձր է ծովուն երեսէն: Եստեանց Վարտիկեանքը որ յաւիտենական ձիւներով ծածկուած են, զորոնք և ոչ այրեցած գօտւոյն կիզող արեգական ճառագայթները կըրնան լուծել, հոն կեցած՝ կերպով մը կը տիրեն ու կը բաշխեն իրենց վրայ կէդրոնացեալ փայլակը, կայծակն ու մըրրիկները. կարծես թէ Յաւիտենականէն այն անմատչելի գագաթներուն տէր ըլլալուն գոհ չեղած՝ դեռ վրէժխնդիր ոգւով մը իրենց սեպհական վսեմութիւնն ու միայնութիւնը կը պահեն ու կը պահպանեն ամէն տեսակ